

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA
ODDĚLENÍ PRAXE

Bakalářská práce

Význam odborné praxe v terciálním vzdělání
v oboru sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Ehrlichová

Autor: Pavla Dohnalová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

Ročník: 4.

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 29. března 2012.

.....

Pavla Dohnalová

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat vedoucímu své bakalářské práce **Mgr. Magdaleně Ehrlichové** za odborné vedení a poskytnutí cenných rad a podnětů při zpracovávání mé práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1. Důležitost praktického vzdělávání v sociální práci	7
1.1 Teoretické a praktické vzdělávání	7
1.2 Vzdělávání studentů oboru sociální práce v ČR	10
1.3 Srovnání vzdělávání studentů sociální práce u nás a ve Velké Británii	13
2. Hlavní přínos odborné praxe	14
2.1 Zkušenostní učení	16
2.2 Sebepoznání a sebevýchova	17
2.3 Rozvoj dovedností studenta	19
3. Průběh odborného praktického vzdělávání	21
3.1 Odborná praxe	22
3.1.1 Formy odborné praxe	22
3.1.2 Vztahy praktikanta a konzultanta na praxi.....	25
3.1.3 Cíle odborné praxe.....	26
3.1.4 Průběh odborné praxe	28
3.1.4.1 Příprava před nástupem na odbornou praxi.....	28
3.1.4.2 Zahájení odborné praxe	28
3.1.4.3 Průběh odborné praxe	29
3.1.4.4 Závěr odborné praxe	31
3.2 Aktivity doprovázející odbornou praxi	31
3.2.1 Supervize odborné praxe	32
3.2.2 Semináře k odborné praxi.....	34
ZÁVĚR	35
Seznam použitých zdrojů	37
Seznam zkratk	40
Abstrakt	41
Abstrakt	42

ÚVOD

Ve své práci se věnuji významu odborné praxe pro studenty oboru sociální práce. Toto téma jsem si vybrala především proto, že zde nejsem pouhým pozorovatelem, ale tím koho se toto téma bezprostředně týká. A také si uvědomuji, jaké vědomosti a ucelenější pohled na sociální práci se mi dostává hlavně díky odborné praxi. Praxe pro studenta v pomáhajících oborech je bez pochyby velmi důležitá, ale této oblasti není věnována taková pozornost, jakou by si zasloužila.

Dalším důvodem, proč se chci věnovat tématu odborných praxí je vědomí, že právě při odborné praxi můžeme zjistit, jestli se pro výkon, tak náročného povolání hodíme či nikoli. Může nás bavit studium tohoto oboru a v teoretické výuce můžeme být velmi dobře ohodnoceni, ale stále to neznamena, že také můžeme tuto práci úspěšně vykonávat. Odborná praxe nám může přiblížit odpověď na tuto otázku a díky jí máme možnost vidět, co v reálu vlastně sociální práce znamená, a co všechno zahrnuje. Sice by se to nemělo stávat, ale často se setkávám s tím, že mé představy o náplni profese sociální pracovnice se neshodují s realitou. A tak se ve škole učíme, jak by to mělo být a prostřednictvím praxe se dozvídáme, jaké to je ve skutečnosti.

S odbornou praxí v sociální práci jsem se setkala již na střední škole a tuto první praxi jsem považovala za velice důležitou. Praxi jsem brala, jako takovou zkoušku, jestli jsem vhodná pro práci sociální pracovnice. Sice jsem si to povolání vybrala, ale to ještě neznamena, že mám předpoklady pro tuto profesi. Hlavně praxe je i takový první kontakt s realitou. Studium jsem započala s představou o této profesi, ale až s praxí jsem si dokázala uvědomit, co práce sociální pracovnice všechno obnáší. I z tohoto důvodu si myslím, že odborná praxe je nepostradatelnou složkou vzdělávání sociálních pracovníků a vlastně všech pomáhajících profesí, protože zde nestačí jen teoretické poznatky.

A od kontrastu právě teorie a praxe se odvíjí celé téma práce, které je soustředěno právě na téma praktického vzdělávání. Cílem této práce je popsat obsah a strukturu odborné praxe v oblasti terciárního vzdělání a zdůraznit důležitost praktického vzdělávání, které zde zastupuje odborná praxe.

Tohoto cíle chci dosáhnout předložením požadavků na praktické vzdělání v sociální práci, dále například porovnáním s Velkou přítáníjí. Práce bude dál směřovat k dalšímu podložení důkazu významu odborné praxe a to směrem zkušenostního učení, zdokonalování dovedností nutných pro výkon profese a nezbytným osobnostním rozvojem. Toto ukáže přínosy, které pro studenty má pouze praktické vzdělávání. V závěru práce popíši obraz praktického vzdělávání, kterého se dostává studentům vyšších odborných a vysokých škol v oboru sociální práce. Zde je uvedeno, jak konkrétně praktické vzdělávání probíhá a spolu s předchozími kapitolami vytvoří celkem, který objasní, proč je odborná praxe, tak významnou pro studenta sociální práce.

Jak je patrné, tak při zpracování budu vycházet z literárních zdrojů z oboru sociální práce, ale také z oboru psychologie nebo andragogiky. Jedině skloubením literárních zdrojů z více odvětví se může podařit naplnění cíle práce.

1. Důležitost praktického vzdělávání v sociální práci

První kapitola je soustředěna na vymezení praktického a teoretického vzdělávání, jejich vzájemné závislosti a propojení při vzdělávání studentů v oboru sociální práce na vyšších odborných a vysokých školách. Kapitola se zaměřuje především na studium v České republice, prostřednictvím standardu ASVSP, ale nastíní i pohled na pojetí odborné praxe ve Velké Británii.

1.1 Teoretické a praktické vzdělávání

Teoretické a praktické vzdělávání je od sebe odlišováno pouze ve svých čistých formách, ale ve skutečné přípravě na povolání sociálních pracovníků se obě tyto formy překrývají. Ač každá z těchto forem má svá specifika, tak obě tyto podoby vzdělávání na půdě VOŠ a VŠ vystupují jako rovnocenní partneři, kteří mohou dobře fungovat jen společně, protože jeden na druhém jsou přímo závislí.

„Teoretické vzdělávání zahrnuje širší proces, v němž učení jde za hranici bezprostředních požadavků a začleňuje pracovní úkoly a nároky do širšího profesionálního kontextu.“

Pokud ale máme uvádět specifika obou vzdělávání, tak teoretické vzdělávání má dva charakteristické rysy, které napomáhají vidět základní odlišnost mezi teoretickým a praktickým vzděláváním. Jedním z rysů je akceptace výzkumné roviny. Tehdy se student učí prostřednictvím znalostí získaných z výzkumů a také je schopen tyto znalosti posléze realizovat. Rozvíjení kritického úsudku je druhým z rysů odlišujících teoretické vzdělávání od praktického. Kvalitní teoretické vzdělávání u studentů probouzí zájem, který vede k hlubšímu zamyšlení se nad danou problematikou, a tak i k ucelenějšímu pohledu na dané téma.¹

Na rozdíl od teoretického vzdělávání, praktické vzdělávání jsou ty aktivity v rámci profesní přípravy sociálních pracovníků, které vyžadují aplikované učení, například přímé pozorování, nácvik dovedností, supervidované provádění služeb. Jsou to aktivity, které studenty vyšších odborných a vysokých škol nejkonkrétněji připravují na budoucí

¹ NAVRÁTIL, P. *Význam a možnosti praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. In NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií, 2007. s. 11.

povolání sociálního pracovníka a tím jsou také nejvíce podobné reálnému obrazu tohoto povolání.²

Praktická výuka by svým rozsahem, obsahem a příležitostmi pro učení měla studenty připravit na výkon jejich povolání, stejně tak jako teoretické vzdělávání. Ale praktické vzdělávání se ubírá přece jen jiným směrem. Největší zřetel je kladen na rozvoj osobnosti a to nejen v přípravě na povolání, ale i v průběhu vykonávání profese, tedy v celoživotním vzdělávání. Praktické vzdělávání se zaměřuje na vzájemnou provázanost a spolupráci všech účastníků se stran praktického vzdělávání, nyní myšleno ve formě odborné praxe. Účastníky jsou myšleni studenti, učitelé, konzultant na praxi, ale i klienti v zařízeních, kde student vykonává praxi, a se kterými přichází během praxe do kontaktu.³ Všichni tito účastníci mají velký podíl na tom, jakou podobu bude praktické vzdělávání mít, jak student získané poznatky zpracuje, co si z toho odnese, a také aby tato forma vzdělávání měla maximální a tedy i cílený přínos.

Z předchozího textu je patrné, že praktické vzdělávání má svá specifika a není vždy zaručeno, že bude mít požadovaný přínos. Možná i proto je praktické vzdělávání stále diskutované téma, protože je špatně kontrolovatelné a nelze příliš konkrétně korigovat. Nejen u nás, ale i například ve Velké Británii probíhá dlouhodobá diskuse o tom, zda je vhodnější vzdělávání sociálních pracovníků ve formě teoretického získávání informací nebo praktickým výcvikem. Výhodou teoretického vzdělání je především získání kritického myšlení, o kterém už bylo výše zmíněno. Studenti mohou tímto způsobem nahlédnou do profese sociální práce a vidět, jaké problémy tato práce řeší, s čím se mohou setkat a tím si vytváří i jistý obrázek o tomto povolání. Praktické vzdělávání nezajišťuje pouhé nahlédnutí, ale střet s realitou. Klade důraz na profesní socializaci, rozvoj dovedností a rozvoj profesionálního úsudku a to ve formě odborné praxe studentů, které zajišťuje rozvoj dovedností potřebných k tomu, aby zvládli nároky svého budoucího povolání.⁴

V oblasti vzdělávání sociálních pracovníků jsou jednak zastánci, kteří preferují význam teoretického vzdělávání a pak také ti co jsou na straně praktického vzdělávání, jakož to vhodnější a efektnější způsob vzdělání, a profesní přípravy. Za dovednosti

² NAVRÁTIL, P. *Význam a možnosti praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. s. 5.

³ Tamtéž, s. 7.

⁴ NAVRÁTIL, P. *Význam a možnosti praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. s. 11.

potřebné pro výkon profese sociálního pracovníka jsou především považovány dovednosti sebeřízení, interpersonální dovednosti, kognitivní dovednosti administrativní, komunikační dovednosti a ty si student nejlépe osvojuje prostřednictvím praktického vzdělání. A druhou stranu tvoří ti, co upřednostňují teoretické vzdělávání sociálních pracovníků, které přesvědčuje, že studenti by měli být hlavně vzděláváni v teoretických disciplínách. Jako vhodnější a spolehlivější vzdělání upřednostňují to, které u studentů formuje a rozvíjí jejich intelekt. Teoretické vzdělávání je prosazováno na základě univerzálnějšího a obsáhlejšího vzdělávání než jakého se dostává studentům formou praktického vzdělávání. *„Zdůrazňují to, že k sociálnímu pracovníkovi nemůžeme přistupovat jako ke zvířatům a cvičit je. Rovněž zastánci teoretického vzdělávání poukazují na to, že sociální pracovník potřebuje pochopit svou roli v rámci profese.“*⁵

Až v průběhu let se tyto diskuze mezi odborníky ustálily na jednotném stanovisku a to takovém, které podporuje nezbytnost praktického vzdělávání studentů vyšších odborných a vysokých škol oboru sociální práce. Začal převládat názor, který podporuje nezbytnost odborné praxe ve vzdělání sociálních pracovníků. To potvrdilo, že ve vzdělávání musí být teorie po boku praxe a nelze to již zpochybnit.⁶ Ale tímto není ještě stále vyhraný boj praktického vzdělávání, protože se můžeme podívat, že pro každého tato forma vzdělání nemá stejnou váhu.

„Vzdělávání v sociální práci se neobejde bez promyšleného praktického výcviku. Za jeho hlavní účel považují, že studenti s využitím znalostí a hodnot profese testují teorie, rozvíjejí své dovednosti, prokazují své kompetence, učí se zhodnotit svůj výkon, a zkušenosti, které se používají při rozvoji profesně zdatné osobnosti.“ U škol v České republice nejsou tyto charakteristiky dostatečně zdůrazňovány, dokonce se někdy ani odborné praxi nepřipisují. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, může být krátká tradice ve vysokoškolském vzdělávání sociálních pracovníků, a proto také nedostatečné výzkumné poznatky z této oblasti. Poznatky ukazují, že podmínky, obsah a realizace odborné praxe je nedostatečně zkoumána a to oslabuje postavení praktického vzdělání v celkové přípravě na profesi sociálního pracovníka. Celkové postavení odborné praxe

⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. Brno 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra sociální politiky a sociální práce. Školitel: prof. PhDr. Libor Musil, Csc. s. 25.

⁶ Tamtéž. s. 26.

v českém prostředí terciárního vzdělání teprve vyčkává na uznání svého účelu a významu pro profesní život sociálního pracovníka.⁷

1.2 Vzdělávání studentů oboru sociální práce v ČR

Významnou roli v profesní přípravě studentů oboru sociální práce hraje v České republice Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Asociace vzdělavatelů v sociální práci je dobrovolným sdružením vyšších odborných škol a vysokých škol (fakult zaměřených na sociální práci), které poskytují tříleté pomaturitní studium v České republice. Hlavním úkolem Asociace vzdělavatelů v sociální práci (dále jen ASVSP) je v první řadě, zkvalitnit vzdělávání sociálních pracovníků a tím i zkvalitnění poskytovaných sociálních služeb. K dosažení vytyčených cílů slouží Minimální standard vzdělávání v sociální práci a právě tvorba standardu, jeho novelizace a podpora škol při jeho realizaci a následná kontrola členských škol, je náplní práce ASVSP.⁸

Jednou z klíčových zásluh ASVSP v oblasti praktického vzdělávání je, že se odborná praxe stala předmětem, který je povinné absolvovat na vyšších odborných a vysokých školách a tím se stala i nedílnou součástí vzdělání sociálních pracovníků. Také vytvoření Minimálního standardu, jenž je jedním z kritérií, ke kterému se přihlíží při akreditaci oborů sociální práce na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.⁹

Důležité místo v praktickém vzdělávání v České republice zastává už zmíněný Minimální standard Asociace vzdělavatelů v sociální práci, který určuje členským školám celou řadu podmínek pro studium oboru sociální práce včetně odborné praxe a supervize.¹⁰

Minimální standard udává, že musí činit odborná praxe minimálně 25% z objemu výuky.¹¹

Pomocí Minimálního standard stanovuje asociace nejen rozsah praxe, ale rovněž i pojetí a cíle odborných praxí studentů sociální práce. „*Jedním z prvních cílů je*

⁷ MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu. Model pro supervizi*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN: 978-80-246-1307-9. s. 66-65.

⁸ Tamtéž, s.13.

⁹ NAVRÁTIL, P. *Význam a možnosti praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. s. 12.

¹⁰ NAVRÁTIL, P. *Význam a možnosti praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. s. 12.

¹¹ Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP. [online]. [cit. 24.3.2011]. Dostupné na [www: http://www.asvsp.org/standardy.php#praxe.html](http://www.asvsp.org/standardy.php#praxe.html).

umožnit studentům zkušenost se sociálními vztahy a způsobem práce s jednotlivými cílovými skupinami klientů a následně studenty přimět k hlubším zamyšlením nad zkušenostmi, které praxe přináší. Zároveň odborná praxe umožňuje studentům aplikovat metody, se kterými se seznámili v teoretické přípravě na profesi sociálního pracovníka a tyto metody využít v praxi.“ To napomáhá studentům lépe pochopit souvislosti a propojení poznatků získaných formou teoretického vzdělávání. Student má možnost porovnávat své představy o práci sociálního pracovníka se skutečností, s níž se setkává v průběhu odborné praxe na pracovišti. V neposlední řadě pomáhá, tak praxe procesu identifikace studentů se sociální prací jako profesí.¹² Minimální standard tedy celkově upravuje pojetí odborné praxe a stává se v této oblasti jednotícím prvkem pro vyšší odborné a vysoké školy oboru sociální práce.

Minimálním standardem jsou školy vázány dodržovat stanovené požadavky na odbornou praxi. A opravdu téměř v 80% školy přikládají praxi velmi významnou roli v profesní přípravě studentů, někdy až klíčovou a respektují Minimální standard, jako něco, co je opravdu potřebné. K odborné praxi přisuzují se stejnou důležitost, jako tomu je v pojetí ASVSP. Zatímco mezi ostatními školami se nacházejí i tací, co dodržují odbornou praxi v nutném rozsahu, který uvádí asociace vzdělavatelů v sociální práci, ale praxi studentů nevidí, jako nepostradatelnou ve vzdělávání. Školy, které odbornou praxi podporují, hovoří často o praxi, jako stěžejním předmětu v přípravě na povolání sociálního pracovníka a význam praxe zdůrazňují i na počtu hodin, které jí v rámci výuky vyčlení.¹³ Trend zvyšování počtu hodin odborných praxí, více než uvádí minimální standard vzdělávání v sociální práci se týká především vyšších odborných škol. Přístupují k praxi s mnohem větší důležitostí, než je tomu u škol univerzitního typu.¹⁴

1.3 Srovnání vzdělávání studentů sociální práce u nás a ve Velké Británii

Tak jako v Čechách koriguje vzdělávání studentů sociální práce ASVSP, tak v zahraničí, přesněji ve Velké Británii, tento úkol plní Mezinárodní asociace škol sociální práce (IASSW) a Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW). Obě

¹² Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP. [online]. [cit. 24.3.2011]. Dostupné na [www: http://www.asvsp.org/standardy.php#praxe.html](http://www.asvsp.org/standardy.php#praxe.html).

¹³ NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. s. 64.

¹⁴ MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu. Model pro supervizi*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN: 978-80-246-1307-9. s. 66-65.

organizace určují standard pro vzdělávání sociálních pracovníků na školách univerzitního typu. Na těchto předpokladech byl v roce 2004 sepsán dokument, jenž měly splňovat školy nabízející vzdělání v oboru sociální práce. V celkové profesní přípravě není samozřejmě ani opomenutá odborná praxe. A právě ve Velké Británii je na praktické vzdělávání kladen velký důraz.¹⁵ Tento důraz je velmi patrný na rozdílech mezi standardy připravenými IASSW a IFSW a českou ASVSP, proto Velká Británie svými rozdíly je dobrou srovnávací zemí.

Minimální standard v České republice, jak už to má v názvu, působí opravdu dosti minimalistickým dojmem a v mnohém připomíná dobu, kdy se odborná praxe ve vzdělávání sociálních pracovníků teprve objevuje. IASSW a IFSW rozebírá odbornou praxi mnohem hlouběji a podrobněji. Věnují se především jednotlivým aspektům doprovázejícím odbornou praxi. Standardy jsou spíše zaměřeny na rozvoj kvality u poskytovaných sociálních služeb. Velký důraz je kladen na místo výkonu odborné praxe a na budování vzájemných vazeb ve vztahu mezi školou a organizací poskytující studentům odbornou praxi. Tato snaha má za cíl daleko systematičtější práci, rozvoj profesních dovedností a kompetencí budoucích sociálních pracovníků.¹⁶

O odlišnosti přístupu IASSW a IFSW svědčí i skutečnost počtu hodin odborné praxe v celkovém poměru s výukou. Jen pro konkrétní srovnání ASVSP požaduje, aby praxe činila alespoň 25 % z celkového podílu výuky studentů, zatím co v západních zemích, například jako je tomu ve Velké Británii tvoří tento podíl 50 % z výuky. Také by, ale mělo zaznít, že většina členských škol ASVSP požadují větší zastoupení odborné praxe ve vzdělání sociálních pracovníků, proto také procentuelní minimum ve většině případů převyšují.¹⁷

V odlišnostech, které jsou velmi jasně patrné můžeme tedy vidět, že sice Česká republika je zastánce praktického vzdělávání, ale přece jen oproti Velké Británii má k pojetí, podílu odborné praxe na výuce, jiné stanovisko. Možná, proto je i toto téma vhodné k diskusi, jelikož každá ze zemí má jiný pohled na odbornou praxi studentů sociální práce, ale ze všech těchto škol vycházejí absolventi, kteří budou řešit obdobné

¹⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. s. 23.

¹⁶ Tamtéž. s. 23.

¹⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. *Teorie a praxe ve vzdělávání sociálních pracovníků*. In NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií, 2007. s. 26 - 27.

problémy. Který z nich bude lépe připraven a bude poskytovat kvalitnější služby svým klientům?

2. Hlavní přínos odborné praxe

V této kapitole je popisováno, co všechno přináší studentům odborná praxe, a jaký vliv na ně má. Odborná praxe tu vystupuje, jako forma nejefektivnějšího způsobu učení, a proto je její místo ve vzdělání nezpochybnitelné. Další podkapitola se zabývá sebepojetím a sebevýchovou, které samozřejmě k odborné praxi bezpochyby patří. A na to navazuje kapitola o rozvoji dovedností studenta v průběhu odborné praxe.

Pro všechny výše jmenované složky (jako je sebepojetí, sebevýchova a rozvoj dovedností), ale především pro rozvoj dovedností studenta, je důležitým základem teoretická příprava na výkon povolání sociálního pracovníka, ale zároveň teorie tvoří pouze základ, který je nutno doplnit praxí. Proto v průběhu odborné praxe studenti mohou zjistit, že znalosti, které získávají prostřednictvím výuky tzn. teoretickým vzděláním jsou základem pro vykonávání praktické činnosti. A také mohou zjistit, že tyto teoretické znalosti nemohou pokrýt celou škálu problematiky, kterou se sociální práce zabývá. Každá organizace má svá specifika a nelze v teoretickém vzdělávání obsáhnout vše, s čím se, sociální pracovník ve své profesi setkává. Samozřejmě, škola poskytne základní informace, ale už při výkonu odborné praxe může student pozorovat, že vše se ve škole nenaučí. Práce sociálního pracovníka vyžaduje znalosti, ale také osobnostní kvality, které se ve škole nenaučí a právě v této oblasti se vyžaduje sebevzdělávání a osobnostní růst. Praktické vzdělávání sociálních pracovníků umožňuje hlavně rozvoj sebeuvědomění a ztotožnění s profesí, rozpoznávání vztahů na pracovišti a také získání hodnotícího přístupu k teorii a praxi. Praxe přináší studentům schopnost vyřešit etické dilemata, které přináší vykonávání sociální práce a učí je flexibilitě v řešení problematických situací.¹⁸

Vedle osobnostních kvalit, které jsou nutné pro sociálního pracovníka, má neméně důležitou úlohou odborná praxe v získání dovedností potřebných pro výkon profese sociálního pracovníka. Mezi tyto dovednosti patří umět rozvíjet interpersonální vztahy, pochopit psychodynamiku lidského chování a rozvoj profesionality při poskytování sociálních služeb.¹⁹ Tyto dovednosti se na půdě VOŠ a VŠ velmi těžko mohou efektivně rozvíjet, proto je zde praktické vzdělávání, které je například pro tyto

¹⁸ KOHOUTEK, R. *Osobnost a sebepoznání studentů*. Akademické nakladatelství, s.r.o. Brno, 1998. ISBN 80-7204-087-1. s. 39.

¹⁹ Tamtéž, s. 41.

dovednosti a jejich další vývoj vhodnější. Je mnoho dalších dovedností, jako je rozvoj účinné komunikace, aplikace teorií a metod, orientace v právních předpisech, dodržování Etického kodexu ČR atd., které jsou pro výkon povolání sociálního pracovníka nutné, ale teoretické vzdělávání je na ně krátké nebo spíše neumí rozvinout daný potenciál, tak jako tomu je v případě praktického vzdělávání prostřednictvím odborné praxe.

Ale jak už bylo zmíněno, ani odborná praxe samotná nemůže zajistit požadovaný rozvoj a získání dovedností, musí se vycházet z toho, co se student naučí ve škole tedy z teorie. Tyto poznatky se posléze stávají stavebním kamenem, na kterém se dá dále budovat. Teoretické základy musí být však natolik upevněné, aby mohli být na sebe vědomosti stále nabalované, a proto odborná praxe slouží studentům také k tomu, aby si uvědomili při výkonu praxe, jaké mají nedostatky v teoretické oblasti. Poznání o mezerách v teoretické přípravě by je měla vést nejen k důkladnější přípravě v rámci školy, ale také v sebevzdělávání, které je nezbytné a nutné v oboru sociální práce. Tímto způsobem se studenti učí sami se zamýšlet nad provázaností teorie a praxe a vyhledávání dalších informací, jenž se v sociální práci vyžaduje neustále i po ukončení studia.²⁰ Jestli, že se student naučí už za doby svého studia, takto zkompletovat své teoretické a praktické poznatky docílí, tak kvalitnějšího poradenství a poskytování sociálních služeb.

Z toho vyplývá, že sociální práce vyžaduje přípravu v oblasti teoretické, ale i praktické. Rovněž dosažení určitého věku, osobnostní zralost a v neposlední řadě ustálení etických postojů vede k úspěšnému plnění role sociálního pracovníka. Tato profese potřebuje nejen vědomosti, ale také osobnostní předpoklady.²¹ Můžeme tedy říct, že pro výkon povolání sociálního pracovníka není klíčové praktické nebo teoretické vzdělání, ale je zde ještě jedna složka, která zajistí kvalitní poskytování služeb a to jsou osobnostní předpoklady. To jen dokazuje, jak vysoké jsou na sociálního pracovníka kladeny nároky .

²⁰ KOHOUTEK, R. *Osobnost a sebepoznání studentů*. s. 41.

²¹ TOKÁROVÁ, A. et al. *Sociální práce. Kapitoly z ději, teorie a metodiky sociální práce* 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity, 2002. ISBN 8096836757. s. 279.

2.1 Zkušenostní učení

Už z definice praxe, kterou v této podkapitole využívám je jasné, že zkušenost má v praktickém vzdělávání, a tím i v této práci, odůvodnitelné místo. Tou definicí je: *“Praxe má být sledem naplánovaných zkušeností, jenž mají vést ke změnám kognitivních struktur, schopností a primárních postojů, které studenti nasbírali během svého dosavadního života a studií.”*²² Rozvoj dovedností člověka závisí na praxi, a tím tedy na osobní zkušenosti.²³ Tedy můžeme říct, že odborná praxe probíhá formou zkušenostního učení a tímto způsobem již lze konkrétněji prokázat význam odborné praxe jako efektivní formy učení se.

Pro dokázání významu zkušeností získaných odbornou praxí můžeme použít Kolbův model učebního cyklu. Tento model je postaven na vzdělávání dospělých lidí a zdůrazňuje potřebu konkrétní zkušenosti v efektivním učení. Tento cyklus má čtyři fáze a to **získání konkrétní zkušenosti**, která je základem učení a touto zkušeností je myšleno, to co si člověk spontánně prožije. Právě konkrétní zkušenost se pro studenty stala odborná praxe a tím tedy i pramenem efektivního učení.²⁴

Následující fází je **reflektivní pozorování**. V této fázi je popisováno, že samotná zkušenost neodstartuje proces učení. Zkušenost se stává významnou až ve chvíli, kdy je pojmenovaná, přisoudí se jí určitý význam a v tu chvíli vyvolává otázky, co ta konkrétní zkušenost přinesla. V tomto procesu se jako efektivní ukazuje sebereflexe nebo také supervize, které napomohou k uvědomění si, co vlastně odborná praxe přináší a čím studenta ovlivňuje.²⁵

Abstraktní konceptualizace/ teoretizování, je další složkou cyklu učení, která začleňuje jednotlivé prožité zkušenosti do komplexního obrazu. Začleňují se do struktur a souvislostí s daným tématem. V tomto procesu zkušenost dostává své nezastupitelné

²² TOKÁROVÁ, A. et al. *Sociálna práca. Kapitoly z ději, teórie a metodiky sociálnem práce.* s. 279.

²³ KOLB, D. A. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Developemen.* In NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci.* Brno: Centrum praktických studií, 2007. ISBN: 978-80-7399-343-6. s. 23.

²⁴ Tamtéž, s. 23.

²⁵ Tamtéž, s. 23.

místo v celkovém obrazu vědomostí.²⁶ A zde se střetává praktická zkušenost v teoretickými poznatky a jsou navzájem konfrontovány.

A posledním fází je **aktivní zkoušení**. Je to fáze, kdy se člověk snaží novou zkušenost uplatnit a využít. V této fázi si student ověří, jestli nabytá zkušenost je opravdu funkční i v jeho podání a tím si i potvrzuje správnost získaného poznatku. Touto fází je dokončen celý model Kolbova cyklu, který je považován za nejeфекtivnější způsob učení.²⁷ A tím i podporuje důležitost praktického vzdělávání a jeho vysokou efektivitu, ale je nutné si projít všemi fázemi, tak aby se zkušenost stala opravdu přínosným pramenem vzdělání.

*„Cesta ke zkušenostnímu učení vedle přes hlubší zamyšlení se nad vztahy a nad zkušenostmi minulými. Z toho vyplývá, že zkušenostnímu učení nelze učit a nemůže to za studenta provádět ani lektor nebo přednášející. Lze jej získat pouze tím, že se člověk otevře a nebojí se ani vyhraněných situací, protože právě v těchto situacích nejvíce člověk roste.“*²⁸

2.2 Sebepoznání a sebevýchova

Sociální práce potřebuje vzdělaného, tvořivého člověka, který je schopen adekvátní sebevýchovy a sebevzdělání. Rozvoj osobnosti a jejího zdokonalení jsou podmínkou pro úspěšné zvládnutí sociální práce nejen v rámci školního vzdělávání, ale i v rámci profesního celoživotního vzdělávání. Proto součástí výuky na školách by mělo být působení na rozvoj sebevýchovy a sebevzdělání studentů. Tento rozvoj je vyžadován při výuce, ale hlavně při výkonu odborné praxe, kde student nepodléhá pedagogickému vedení.²⁹

A teď konkrétně, co to tedy sebevýchova je. *„Sebevýchovu lze definovat jako cílevědomý a systematický proces formování vlastní osobnosti na základě zjištěných nedostatků a vytyčením si cílů, kterými chceme dosáhnout, zvýšení kvality a produktivity*

²⁶ KOLB, D. A. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. In NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. s. 23.

²⁷ Tamtéž, s. 24.

²⁸ HARTL, P. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN: 382-66-99. s. 102.

²⁹ Tamtéž, s. 16.

vykonávané práce.“³⁰ Nestačí sebevýchova jako taková, ale musí směřovat k tomu, aby byla co nejkvalitnější, a proto nejprve vyžaduje sebepoznání. Abychom se efektivně vzdělávali, musíme adekvátně posoudit své kvality a hlavně odhalit své nedostatky a rezervy. Až na základě objektivního rozpoznání svých nedostatků, můžeme na sobě pracovat, tak abychom rozvinuli slabá místa našich dovedností.³¹ Na základě toho, co nám odráží vlastní zkušenost a mínění druhých lidí získáváme obraz sama sebe, a to jak člověk sám sebe vnímá hodně ovlivňuje jeho vnější prezentaci.³² A proto tady také je sebepojetí uváděno, protože má velký vliv na osobnost a na tu je v sociální práci kladen velký důraz.

Sebepojetí je třeba také přesně definovat. „*Sebepojetí je složitým konstruktem implikujícím kognitivní strukturu, ač ne výlučně, pozůstávající z verbálně nebo sémanticky zakódovaných generalizací, do nichž se integrují nové údaje a snad také pro subjekt specificky důležité behaviorální vzorky. Tato zevšeobecnění zahrnují vlastnosti, schopnosti, vědomosti, hodnoty, postoje a sociální role. Všechno, čím se subjekt definuje a zhodnocuje. Jsou to především ty charakteristiky, které považuje za sebeprofilující, a na nich závisí, jak bude s jakoukoli personální informací naloženo.*“³³ Je to postupné získávání informací o sobě, ať už na základě odezvy okolního světa nebo na základě vlastního úsudku v průběhu pozorování vlastní činnosti a duševních stavů.³⁴

Na základě správného sebepojetí se můžeme odkrýt nedostatky, začít je minimalizovat a maximalizovat žádané dovednosti a dále je rozvíjet. Důkladnou analýzu osobnosti, své kladné a potlačované své záporné stránky a vlastnosti dokážeme sebevýchovou usměrnit do požadované roviny. Zde platí pravidlo dialektické závislosti, že při posilování pozitivních vlastností potlačujeme k ní opačné záporné vlastnosti

³⁰ KOHOUTEK, R. *Osobnost a sebepoznání studentů*. s. 34.

³¹ Tamtéž, s. 210.

³² Tamtéž, s. 43.

³³ KUNEŠ, D. *Sebepoznání. Psychoterapeutické principy a postupy*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-541-7. s. 33.

³⁴ BLATNÝ, M., PLHÁKOVÁ, A. *Temperament, inteligence, sebepojetí. Nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Tišnov: ALBERT, 2003. ISBN 80-86620-05-0. s. 105-128.

a naopak. Právě proto se správný systém celoživotní sebevýchovy stává nezbytnou součástí pro rozvoj osobnosti.³⁵

2.3 Rozvoj dovedností studenta

Se sebepojetím a sebevýchovou velice úzce souvisí rozvoj dovedností. Na základě poznatků z předchozího textu je jasně vidět, že právě sebevýchova dopomáhá studentům v průběhu praxe pracovat na svých zjištěných nedostatcích a to podporuje myšlenku rozvoje dovedností studenta prostřednictvím praxe.

Dovednosti student může nejlépe rozvinout na místě, kde je vyžadovaná skutečná činnost sociálního pracovníka a není to jen simulováno situacemi uměle navozenými v prostředí školy. Opět se tím ukazuje, že sociální pracovník si ve většině případů nevystačí pouze s teorií. Řešení problémů musí umět student hledat, obměňovat nebo mezi nimi improvizovat. Nezbytnou součástí výkonu profese je tedy schopnost adekvátního zvažování a hodnocení klientů a jejich situace, k níž je třeba určité zkušenosti a zralosti, zejména pokud klienti pocházejí z odlišného prostředí. Z tohoto můžeme usoudit, že student potřebuje získat jistou dávku tvořivosti a flexibilní důraznosti. Prostřednictvím odborné praxe se mu dostává možnosti tyto dovednosti rozvíjet.³⁶

Jednu velkou část dovedností sociálního pracovníka tvoří sociální dovednosti, které jsou např. komunikace, přizpůsobení, integrace do společnosti a mnoho dalších. Celkově můžeme tyto dovednosti přiblížit, jako ty které rozvíjíme v průběhu života a získáváme je nápodobou nebo identifikací. Proto rozvoj těchto dovedností potřebuje přímý vzor, který mu dává např. sociální pracovník na praxi. Samozřejmě prvním zprostředkovatelem v útlém věku je rodina, ale v průběhu let se tyto dovednosti stále mohou vyvíjet.³⁷

Sociální pracovník pracuje s klientem na základě dialogu, který vede k určitému sdělení. Je tedy nutné zvolit správný přístup a způsob komunikace. Při komunikaci

³⁵ BLATNÝ, M., PLHÁKOVÁ, A. *Temperament, inteligence, sebepojetí. Nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu.* s.128.

³⁶ ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce.* Studijní texty. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-00-1. s. 23.

³⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* 1. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 807178303X. s. 122.

sdělujeme druhému člověku své pocity, nálady, představy, postoje atd. Sociální pracovník musí umět efektivně komunikovat s klientem, ale také i se spolupracovníky.³⁸ Obzvláště v komunikaci s klientem se studenti na praxi mohou něco přiučit, protože právě mluvený projev musí být u sociálního pracovníka velmi tvárný. Sociální pracovník se setkává s různými typy a skupinami lidí a tomu také musí svůj projev přizpůsobit, tak aby nedošlo k nedorozumění nebo nepochopení.

Při konkrétnějším zaměření bych zdůraznila, jako důležité sociální dovednosti empatii a vřelost, kterými by měl sociální pracovník disponovat, a jenž se formuje pomocí praktického vzdělávání. Empatie představuje schopnost vcítění se do světa klienta. Je to důležitá dovednost, která umožňuje adekvátně reagovat na situaci klienta, na jeho chování a toto chování také pochopit. Jde o druh lidské komunikace, která zahrnuje jak naslouchání, tak i porozumění klientovi. Vedle vřelosti a opravdovosti je to jedna z dovedností vedoucích k úspěšné práci s klientem. Sice se formuje od raného dětství, ale v dospělosti se dá rozvíjet tréninkem. Rozvoj této dovednosti lze pouze v přímém styku s cílovými skupinami klientů, na něž se zaměřuje sociální práce, což je studentům umožněno formou odborné praxe.³⁹

Mezi další dovednosti sociálního pracovníka by měla patřit asertivita, která lze definovat, jako forma sebeprosazení a odvíjí se od typu osobnosti. Sociální pracovník se během své práce setkává s agresivními, manipulujícími a dalšími typy lidí, proto se musí přiměřeně bránit proti různým formám útoku. Asertivní chování spočívá tedy v sebeprosazení, oprávněné odmítnutí bez pocitů viny, vyjádření nesouhlasu, změnu názoru a mnoho dalších. Asertivní chování je tedy nutné pro profesionální přístup.⁴⁰ A právě profesionální přístup se student učí, v průběhu střetu se skutečností a nabíráním zkušeností, si utvářet názor na správnou podobu jednání sociálního pracovníka.

³⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1998, s. 9 – 12.

³⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 53.

⁴⁰ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, ISBN 8073673878 s. 235 – 239.

3. Průběh odborného praktického vzdělávání

Poslední kapitola popisuje, co konkrétně všechno zahrnuje praktické vzdělávání a věnuje se především odborné praxi a tomu, jak ve skutečnosti funguje, jaké má cíle a podoby. Každá ze škol má pojatou odbornou praxi trochu jinak a i pro každého studenta znamená praxe jiný přísun informací a zkušeností.

Ideálně by mělo dojít k tomu, aby všichni studenti v rámci praxe získávali přibližně stejné množství a obsah zkušeností a dovedností. Tomuto záměru by jasně pomohlo přímé definování a vymezení kontaktu mezi pracovištěm výkonu odborné praxe a studentem vykonávajícím zde praxi. Měla by být vytyčena činnost, které by se student v průběhu praxe zúčastnil s ohledem na připravenost a možnosti studenta.

Úroveň praxí, čili kvalita zkušeností a dovedností, které studenti získávají, je u nás dost roztržštěná. Studenti získávají praxi v organizacích, často na základě dobré vůle, a někde jsou vnímáni spíše jako přítěž, už tak dost vytížených pracovníkům. Pro malé nestátní neziskové organizace další nový nezaškolený student v pracovním týmu opravdu představuje určitou zátěž. V systému státní sociální péče jsou zase pracovníci natolik vytíženi, že studenty používají spíše jako administrativní výpomoc. Studenti tedy přicházejí z praxí s velmi odlišnými zkušenostmi, někteří bez kontaktu s klientem. Toto je bezpochyby nejproblematictější stránka praktického vzdělávání, ale možnosti školy, jak motivovat organizace a jejich pracovníky jsou omezené.⁴¹ Důležitou součástí ošetření vztahu a určení obsahu odborné praxe je smlouva, kde je uvedeno blíže, co všechno má odborná praxe zahrnovat s ohledem na požadavky ASVSP a na formu odborné praxe. Jelikož pod současný pojem odborného praktického vzdělávání se zahrnuje nejen samotná odborná praxe, ale také nezbytně doprovázející složky a to jsou semináře k odborné praxi a supervize, které také slouží k sjednocení, ke sdílení zkušeností i ke snaze docílit podobného získání zkušeností z odborné praxe. Všechny složky praktického vzdělávání spolu navzájem souvisejí, navzájem se podporují a zajišťují rozvoj významu odborné praxe.⁴²

⁴¹ HAVRDOVÁ, Z. *Praktická výuka sociální práce – metodické náměty pro tříleté kvalifikační studium. Project of Improving the Work of the Coordination Council for Minimum Standards in Social Work* s. 56.

⁴² Tamtéž, s. 74.

3.1 Odborná praxe

Odborná praxe je jedním z třech výše vyjmenovaných pilířů praktického vzdělávání, proto je nezbytné tento termín přesněji vymezit, ukázat na možné podoby odborné praxe a tím i na jejich odlišný přínos.

Přímá praxe je předmět, který je součástí odborného praktického vzdělávání, a v rámci výuky bývá zařazen do kategorie povinných předmětů. Výkon odborné praxe umožňuje studentům získat praktické dovednosti a znalosti mimo výuku ve škole, a to pod dohledem sociálních pracovníků na místě odborné praxe.⁴³

Praxe by měla poskytovat příležitosti pro studenta, aby se seznámil s realitou a různými aspekty sociální práce (struktura organizace, cílové skupiny, klienti, pracovní metody), a aby měl možnost sám se na ní aktivně podílet a zpracovat úkoly, které jsou součástí sociální pomoci klientů, případně sám některé formy navrhnout a realizovat.⁴⁴ A tím si i upevnit a ověřit účinnost získaných dovedností a ověřit si svou znalost teorie.

3.1.1 Formy odborné praxe

Odborná praxe je pro studenty velmi cennou zkušeností a zahrnuje mnoho aspektů. Na vyšší odborné a vysoké škole jsou následující formy praxe a v nich se zmíněné aspekty projevují. Velmi často VOŠ a VŠ první ročníky (např. v rámci exkurzí) seznamují s nabídkou sociálních služeb, které jsou na trhu služeb v České republice a hlavně k těm, které jsou v jejich nejbližším okolí. Organizační struktura těchto praxí se liší podle druhu vyšší odborné nebo vysoké školy a je plně v jeho rukou, ale musí být dodržován Minimální standard, který klade na členské školy ASVSP. Ve druhém a třetím ročníku pak studenti praktikují v organizacích podle svého profesního zájmu. Konkrétní pravidla si upravují jednotlivé školy opět v souladu s Minimálními standardy pro výuku sociální práce.⁴⁵

Odborná praxe v sociální práci zahrnuje velmi rozsáhlou oblast, kterou lze jen obtížně definovat. Patří sem veškeré podoby sociální práce včetně těch, které se teprve rozvíjejí. Jsou to práce ve státní správě, v zařízeních sociální péče, v domech pro

⁴³ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: OSMIUM, 1999. ISBN 80-902081-8-5. s. 31.

⁴⁴ Tamtéž, s. 36.

⁴⁵ Tamtéž, s. 21.

seniory, dětských domovech, diagnostických ústavech, ve střediscích pro mládež, etopedických centrech, v táborech po uprchlíky, v psychiatrických zařízeních, v chráněných dílnách, na linkách důvěry, ve vězeních, v různých nestátních službách ambulantního i lůžkového typu atd. Praxe může zahrnovat poradenskou práci či sociální asistenci s jednotlivci, skupinami, komunitou i akce pro občany v obci, které směřují ke zlepšení jejich sociálních kontaktů a začlenění se společnosti v práci, v životě či bydlení.⁴⁶ S ohledem na typ zařízení se také volí forma praxe. Ze strany školy by měla organizovaná praxe vypadat tak, aby rytmus praxe odpovídal pobytu klientů nebo akcím probíhajícím na pracovišti praxe.⁴⁷ Proto školy často doporučují typy zařízení, které se hodí pro stanovený rytmus výkonu odborné praxe.

Odborná praxe může mít různou formu. To je hlavně kvůli připravenosti studentů a postupnosti vzdělávání. Pro každý ročník studia je vhodnější jiná forma odborné praxe a tím pádem i jiné zařízení.

Jednou z forem odborné praxe je exkurze, která probíhá zpravidla v prvním ročníku a jedná se o jednodenní návštěvy v organizacích různého typu, které poskytují sociální služby. Exkurze umožňuje poznat organizaci, jak pracuje, s jakou cílovou skupinou a další její charakteristiky.⁴⁸ Umožňuje také seznámení s zařízením a zodpovědním otázk přímo týkajících se zařízení, ale to vše je jen povrchové. Neposkytuje prohlubování procesu učení a dostačující konfrontaci teoretických a praktických poznatků. Ale získané informace z exkurze jsou dobrým vodítkem k utvoření si vlastního názoru na zařízení a případné zvážení, jestli by student měl zájem o praxi v podobné organizaci nebo s podobou cílovou skupinou.

Na rozdíl od exkurze, tak přímá praxe je mnohem hlubším a ucelenějším pramenem praktického vzdělání. Můžeme ji rozlišit na průběžnou a souvislou. Průběžná praxe probíhá v ambulantních, poradenských a informačních službách a student praktikuje na průběžné praxi po delší období v určené dny v týdnu. Tyto dny jsou upravené dle organizační struktury pracoviště, na kterém je vykonávaná odborná praxe. Tato forma praxe studentům umožňuje s klientem vytvořit plán sociální pomoci a případ dořešit. Zatím co, v lůžkových zařízeních, např. v psychiatrických léčebnách,

⁴⁶ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. Pro studující. 2. vydání. Ostrava: tiskmorava.cz, 2010. ISBN 978-80-7368-468-6. s. 46.

⁴⁷ Tamtéž, s. 47.

⁴⁸ Tamtéž, s. 47.

v nemocnicích, je vhodnější blokový typ čili souvislá praxe, kde je student přítomen denně po sjednanou dobu, kterou určuje škola, aby se jeho kontakt s klienty a s činností zařízení mohl plynule vyvíjet a prohlubovat, jak vzájemné vztahy, tak i náplň práce v konkrétním zařízení.⁴⁹

Další formou praxe je tzv. integrovaný den, na němž se podílí 4 – 5 studentů. Ti společně zorganizují dílnu na sociálně významné téma, které není obsahem výuky. Takový integrovaný den lze organizovat ve škole pro studenty nebo na některém působišti praxe. Integrovaný den na pracovišti může být organizován dle návrhu či zájmu zaměstnanců nebo klientů.⁵⁰

A poslední formou je nárazový den. V terénních službách, v uprchlických táborech, při komunitních akcích je možné praxi plánovat nárazově, např. v souvislosti s akcí, kterou je potřeba připravit, uskutečnit a vyhodnotit. Tato forma praxe je také vhodná pro zpracování vlastních projektů.⁵¹

Místo výkonu odborné praxe není ovlivňováno pouze formou praxe, ale také tím jestli si škola sama určuje, v kterých typech organizací má student praxi vykonávat. Při výběru odborné praxe se rozlišují odborné praxe s povinným zaměřením, kdy škola určuje, v jakém typu organizace bude student působit, s jakou cílovou skupinou se seznámí atd. Dále se rozlišují odborné praxe s volným zaměřením, jež si student určuje místo odborné praxe s ohledem na své preference nebo volbu cílové skupiny, které se chce věnovat po ukončení studia.⁵² V posledním roce studia je na některých školách možnost si vybrat oblast odborné praxe podle svých preferencí a hlubšího zájmu bez toho, aby mu škola udávala povinné zaměření praxe.

Na tom jaké si škola vybírá organizace pro výkon odborné praxe hodně závisí konkrétní obor zvolený studentem. *„Škola si vytváří svůj vlastní vzorec praxe podle svého profilu, rozvrhu, možností praxe, které nabízí okolí. Zpravidla se kombinují letní blokové praxe s celoročními průběžnými praxemi, ale variant je nespočetné množství. Studenti by se měli v průběhu studia seznámit s různými formami praxe a sociální práce, např. s prací se skupinami, národnostními menšinami, krizovou pomocí*

⁴⁹ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. s. 23.

⁵⁰ Tamtéž, s. 24.

⁵¹ Tamtéž, s. 24.

⁵² Tamtéž, s. 24.

*a chodem státní správy. Každá škola se podle profilu absolventa pravděpodobně zvolí svá kritéria, jakými formami a druhy praxe má student projít.*⁵³

3.1.2 Vztah praktikanta a konzultanta na praxi

Úlohou konzultanta (nebo-li sociální pracovník, který provází studenta na působišti praxe) na praxi se stává rozpoznání možností studenta a využití jeho silných stránek při práci. Dále by konzultant měl umožnit rozšíření studentových kompetencí delegováním úloh a možností učení se. To znamená přistupovat k praktikantovi bez podceňování, ale zároveň i bez přeceňování, a tím podporovat studentův profesionální rozvoj a osamostatnění tak, aby se ze žáka postupem času mohl stát rovnocenný partner, kolega. Tím se dostáváme do další dimenze „blízkost – odstup“. Pokud se ve vzájemném vztahu objevuje moc dlouho pocit blízkosti a náklonnosti, podporuje to určitým způsobem závislost a hrozí narušení odborného provázení praxí. Konzultant se dostává do role, kdy začíná studentovi zjednodušovat cestu a odstraňovat hrozící problémy při výkonu praxe. Odborná praxe je o získávání zkušeností a vyzkoušení si zátěžových situací, protože praktikant se musí naučit vypořádat se i s komplikovanými situacemi. Z tohoto důvodu je důležité, aby si konzultant a praktikant navzájem vážili jeden druhého. Neměli by se navzájem vystavovat závislosti, kvůli zabezpečení vývoje osobního stylu a profesní identity studenta v učebním procesu.⁵⁴

Je důležité, aby konzultant a praktikant jasně nechali vystoupit do popředí své osobní a profesní kontury, jako JÁ a TY. Měla by být z obou stran zřejmá snaha o vytvoření partnerské spolupráce na základě komunikace a kooperace dospělých lidí. Tento proces se uskutečňuje podle možností a v rámci daného hierarchického vztahu, který je v nemalé míře určovaný faktorem moci. V tomto případě to znamená, že konzultant na praxi je nadřízeným pracovníkem praktikujícího studenta a má nad ním odborný dozor. Z toho vyplývá úloha konzultanta, jako osoby, která má možnost udělovat pokyny a úlohy. Posuzuje studenta a píše mu posudek, jež je do určité míry rozhodující pro další profesionální rozvoj praktikanta. Takto struktura vztahu mezi konzultantem a praktikantem by měla být jasná od počátku nástupu na praxi. Nejasnosti na tomto postavení by mohly vést v průběhu výkonu odborné praxe k chaosu, nedorozumění, konfliktu a zklamání. Výše popsaný vztah musí být jasný oběma

⁵³ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. s. 26.

⁵⁴ Tamtéž, s. 21 – 23.

zúčastněným, nejenom aby se předešlo negativním situacím, ale hlavně proto, aby se podpořil růst pozitivní zkušenosti a možnost učení se na praxi. Význam dimenze moci a závislosti, který v tomto vztahu bez pochyb panuje, vyvolává zejména na počátku poradenského procesu u praktikanta, ale i u konzultanta pocity strachu a nejistoty. Konzultant se obává příliš direktivního přístupu ve vztahu s praktikantem. Student se obává naopak ze strany konzultanta ohrožení a manipulování jeho jedinečným, individuálním rozvojem jako člověka i jako sociálního pracovníka. A tímto se strach stává ústřední úlohou v učebním procesu, což není dobré, protože strach brání učení.⁵⁵

Konzultant má velmi důležitou roli při výkonu odborné praxe studenta a v rámci sociální práce rozpoznáváme dva základní modely odborné praxe s ohledem na roli konzultanta. První model praxe se odehrává v organizaci, kde vykonává student odbornou praxi. Sociální pracovníci pomáhají studentům orientovat se v základních úkolech, které jejich povolání přináší, a to vše bezplatně jako protislužbu, protože i oni byli studenty, které někdo vedl na praxi. Druhý model je vhodnější pro vstupování učitelů do odborné praxe, protože zde je sociální pracovník za vedení studenta na praxi finančně ohodnocen, a tím se ze sociálního pracovníka stává lektor vyšší odborné a vysoké školy. Oba dva modely se používají, ale v České republice převažuje přece jen externalizace závazku praxe, což znamená první model. V zemích jako je např. Velká Británie a Amerika je převažujícím modelem naopak internalizace závazku praxe.⁵⁶

3.1.3 Cíle odborné praxe

Praxe usnadňuje studentům porozumění konceptům a teoretickým znalostem získaných při studiu. V terénu si studenti musí osvojit dovednosti, jak se praxe vztahuje k problémům jednotlivců, rodin, skupin a komunit, kterým má být poskytnuta forma nějaké pomoci, kterou zabezpečují sociální pracovníci.⁵⁷

Cílem odborné praxe je pomoc studentům získat a aplikovat znalosti, zásady a dovednosti z teorie a oboru v různých oblastech praxe, rozvinout sebevědomí a identifikaci s profesí sociální práce. Dalším cílem praxe je pochopení kolegiálních vztahů v rámci organizací, role agentury v rámci komunit, vyvinutí analytického

⁵⁵ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. s. 21.

⁵⁶ MUSIL, L. „*Ráda bych vám pomohla, ale*“: Dilemata práce s klienty organizací. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 8090307019. s. 119-120.

⁵⁷ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. s. 36.

a hodnotícího přístupu k teorii, praxi a profesionálnímu výkonu a rozvinutí praktických dovedností.⁵⁸

Mezi další cíle odborné praxe patří vrůstání do role sociálního pracovníka. Je nutné pochopit hodnoty, které doprovázejí práci sociálního pracovníka a jejich promítnutí do praxe. Rozvoj se týká nejen osobnostních kvalit, ale také administrativní činnosti, která k této profesi neodmyslitelně patří. V neposlední řadě je cílem odborné praxe, aby se student naučil vyhledávat potřebné informace a také získané informace umět aplikovat do praxe.⁵⁹ Proto, aby si student lépe uvědomoval cíle praxe, tak si je i na začátku praxe může sám formulovat prostřednictvím Stanovení individuálních cílů učení na praxi.

Odborná praxe studentů oboru sociální práce, která se realizuje po celou dobu jejich studia na VŠ a VOŠ, není samoúčelná. Především se zaměřuje na to, aby si student prostřednictvím praxe ověřil poznatky získané studiem v konkrétních organizacích a zařízeních. Právě v praxi má student možnost konfrontovat svoje poznatky s praktickými dovednostmi a tyto poznatky využít v rámci svého osobnostního růstu a co nejlepšího profesního uplatnění.⁶⁰ Odborná praxe slouží tedy k zprostředkování teoretických vědomostí, které jsou podmínkou pro výkon praxe studenta. Odborné praxi se přičleňuje úloha doplnit a konkretizovat vědomosti získané prostřednictvím školního vzdělávání v podmínkách konkrétní oblasti sociální práce a příslušného zařízení, kde se praxe vykonává.⁶¹

*„Za cíl praxe tedy považuji podporu profesního růstu studenta, aby se na základě svého úsilí stával reflektujícím pomáhajícím profesionálem, který je schopen posuzovat sociální situaci i reagovat na lidské problémy na individuální i strukturální úrovni“.*⁶²

⁵⁸ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. s. 38.

⁵⁹ Tamtéž, s. 49.

⁶⁰ Tamtéž, s. 49.

⁶¹ LEŠKOVÁ, L. *Význam odbornej praxe študentov odboru socialna práca z pohľadu ich uplatnenia v sociálnom prostredí*. In NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií, 2007. s. 77.

⁶² NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. s. 65.

3.1.4 Průběh odborné praxe

3.1.4.1 Příprava před nástupem na odbornou praxi

Tato fáze nastává ještě před samotnou praxí a zahrnuje několik bodů, které je nutné zvážit při volbě místa výkonu odborné praxe. Nejprve je potřeba zvážit výběr vhodné organizace. Zde se musí student pohybovat v rámci, který mu určuje škola, jenž omezuje výběr zařízení. Student po zvážení možností a zájmů zvolí organizaci, kde absolvuje pohovor. Na základě předchozích kroků nic nestojí v cestě uzavření smlouvy mezi školou a organizací.⁶³ Uvedený postup přípravy na praxi popisuje individuální zajištění praxe, ale také může odbornou praxi zajišťovat škola.⁶⁴

Ještě před započítím praxe se konzultant připravuje na příchod praktikanta: vyčlení vhodné pracovní místo, informuje své kolegy a klienty na příchod praktikanta do organizace, začne připravovat úkoly pro studenta na začátku výkonu praxe a zkompletuje základní informační materiál o zařízení pro jasnější představu o charakteru pracoviště.⁶⁵

3.1.4.2 Zahájení odborné praxe

V případě blokové praxe se celá příprava včetně uzavření kontaktu mezi studentem a pracovištěm měla uskutečnit před zahájením praxe, aby se při nástupu na praxi mohl konzultant plně věnovat přijetí studenta.

Ve fázi zahájení se hlavní pozornost věnuje především navázání vztahu s konzultantem, který by se měl seznámit s požadavky školy a také např. s cíli praxe studenta.⁶⁶ Hned na začátku si konzultant a praktikant vytyčí hranice vzájemného vztahu, aby se předešlo případným nedorozuměním, což poslouží jako redukce pocitu strachu, přílišných fantazií a nesprávných očekávání, čímž vzniká možnost celkově lepšího přístupu a dobrého startu. V počátcích je velmi důležité, aby si konzultant

⁶³ ŠVIGALOVÁ, D., PEŠATOVÁ, I. *Odborná praxe v sociální práci*. Technická univerzita v Liberci, 2005. ISBN 80-7083-980-5. s. 56.

⁶⁴ Tamtéž, s. 56.

⁶⁵ Tamtéž, s. 57.

⁶⁶ Tamtéž, s. 57.

vyčlenil maximum možného času pro praktikanta, nejen z důvodu objasnění si rolí v tomto vztahu, ale také aby se už na začátku necítil praktikant zanedbávaný. Což by mohlo vést k uražení a možná i hněvu na straně praktikanta, které by se už jen velmi těžko odbourávaly.⁶⁷ Následuje základní orientace o práci organizace a získávání informací související s realizací odborné praxe.⁶⁸

Na počátku praxe jsou vědomosti studentů o sociální práci většinou velmi teoretické a určené, tím co ho o sociální práci naučili pedagogové ve škole. Ti ovlivňují to, zda je student dychtivý po činnostech a skutcích a motivovaný k tomu, aby si v praxi vyzkoušel to, co si v teorii osvojil. Současně nástup na praxi vyvolává pocit strachu na obou stranách. U konzultanta je to spojeno se zvýšenou fyzickou i psychickou zátěží, oproti každodenní, často velice vyčerpávající práci. Každý z konzultantů se cítí za praktikanta zodpovědný, bojí se jeho chyb, reakce klientů, kolegů a nadřízených. Samozřejmě, že přítomnost studenta v organizaci konzultantovi také pomáhá. Je radost, přivítat v praxi mladého člověka, který může mít jiný pohled na chod zařízení a může se stát i zdrojem inspirace ke změnám a efektivnějšímu fungování organizace.⁶⁹

3.1.4.3 Průběh odborné praxe

„Tato etapa tvoří vlastní tělo celé praxe. Z hlediska procesu učení zde probíhají nejpodstatnější události. Průběh celé praxe má zásadní vliv na formování osobnosti sociálního pracovníka a vytváří předpoklady pro budoucí výkon sociální práce.“⁷⁰

Průběh praxe by měl směřovat k naplňování individuálních cílů učení na praxi, které si student stanoví před zahájením praxe. K dosažení musí student projevit vlastní iniciativu, která může hrát velmi důležitou roli pro maximalizaci přínosu z odborné praxe. Je sice důležité zaměřit se na cíle vytyčené před začátkem praxe, ale stejně tak je důležité získat informace, které se nevztahují k plnění cílů učení, ale dokreslují celkovou podobu organizace.⁷¹

⁶⁷ ŠVIGALOVÁ, D., PEŠATOVÁ, I. *Odborná praxe v sociální práci.* s. 59.

⁶⁸ Tamtéž, s. 65.

⁶⁹ Tamtéž, s. 74.

⁷⁰ BĀRTLOVÁ, E. *Výcvik sociálních dovedností.* Studijní text pro obor sociální práci. 1. vydání. Fakulta sociálně ekonomická UJER Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-749-4. s. 31.

⁷¹ Tamtéž, s. 39.

V úvodu se odborná praxe zaměřuje na zapojení se do chodu pracoviště. V prvopočátku to znamená seznámit se s tím, co je obsahem sociální práce na pracovišti, jaké sociální dovednosti má sociální pracovník a jaké má student. V neposlední řadě umožňuje poznat síť poskytovaných služeb. Student získá představu o náročnosti práce a o tom v čem má nedostatky a v čem naopak cítí své silné stránky v porovnání se sociálním pracovníkem.⁷² V další rovině si student uvědomuje sám sebe, svůj systém hodnot, identifikaci s rolí sociálního pracovníka a objasňuje se mu identita oboru.⁷³

Součástí odborné praxe je předávání hodnot, norem, postojů a dovedností skrze kontakt s odborníky, kteří působí jako vzor správného sociálního pracovníka. V tomto procesu by mělo dojít ke spojení teorie a praxe, které by dalo smysl existenci teoretických koncepcí, hledisek a jejich využití směřující k sociální změně.³³ Při výkonu praxe se klade důraz na teoreticky zakotvené zpracování problému či otázek z praxe a vlastní přínos studenta k řešení daného problému. Zkušenosti získané na praxi se velmi často týkají rozporu mezi očekáváním studentů a samotnou realitou praxe, problematikou etiky i kvality poskytování služeb.⁷⁴

Bylo by také vítáno, kdyby organizace umožnila praktikantům realizovat svou praxi v rámci svých možností a povolila jim natrénovat si také metody a techniky práce, které se do teď v zařízení nepoužívaly a využít vědomosti, které praktikant získal ve škole.⁷⁵

V průběhu praxe se studentům nabízí možnost pracovat se zpětnou vazbou. V ideálním případě tuto zpětnou vazbu poskytuje konzultant na pracovišti dané odborné praxe, ale samozřejmě stejně hodnotnou zpětnou vazbu může student získat i od dalších pracovníků organizace.⁷⁶

Stejně, tak jako je důležitá zpětná vazba, je důležitá i sebereflexe v průběhu vykonávání odborné praxe. Sebereflexe je jakýsi vnitřní dialog, který vedeme sami se

⁷² BÄRTLOVÁ, E. *Výcvik sociálních dovedností*. s. 58.

⁷³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*.s. 47.

⁷⁴ Tamtéž, s. 45.

⁷⁵ ŠVIGALOVÁ, D., PEŠATOVÁ, I. *Odborná praxe v sociální práci*.s. 12.

⁷⁶ Tamtéž, s. 41.

sebou, a který nám umožňuje lépe mapovat dosavadní postřehy a ohlédnutí na stanovený proces učení.⁷⁷

3.1.4.4 Závěr odborné praxe

Tak jako počátek praxe, tak i konec má své zákonitosti nebo také rituály, které jsou nutné při ukončení praxe na pracovišti.⁷⁸ Ukončení praxe sebou přináší sepsání zprávy, kde student celkovou praxi zhodnotí a zodpoví si jednu ze základních otázek, která zní, zda naplnil individuální cíle učení na praxi.⁷⁹ V konečné fázi také student musí zjistit odpovědi na otázky, které jsou požadované ze strany školy. Na základě zjištěných poznatků poté napíše zprávu z praxe, kde se věnuje základním údajům o organizaci a také reflektuje jednotlivé události z praxe. Pomocí reflexe si student může uvědomit celkové dění na praxi a lépe si poté i uvědomí její přínos.

Na vlastní přínos z praxe pro studenta se klade se velký důraz a dále je důležité teoretické zakotvení zpracování problému či otázek z praxe. Prostřednictvím reflexe můžeme zjistit, že zkušenosti získané na praxi jsou velmi často v rozporu s očekáváním studentů a samotnou realitou praxe, problematikou etiky i kvality poskytování služeb.⁸⁰

3.2 Aktivita doprovázející odbornou praxi

Pod pojmem aktivita podporující odbornou praxi je myšlena supervize a seminář k odborné praxi, což je nutná součást praxe a tvoří zbylé dva pilíře praktického vzdělávání. Pomocí těchto dvou pilířů lze z praxe vytěžit maximální přínos pro vzdělání studenta. Napomáhají tomu, aby praxe proběhla, co možná nejefektivněji a studentům přinesla, co možná největší užitek. Samotná odborná praxe nestačí k tomu, aby si student uvědomil její přínos a právě pomocí semináře a především supervize se mu otevírá nový pohled na zážitky a postřehy z praxe, které mu původně přišly běžné a nic nedávající. Aktivita podporující odbornou praxi zmiňují právě proto, že často až na základě těchto aktivit si student uvědomí, co vše mu praxe přinesla, hlouběji začne přemýšlet o dění na místě výkonu praxe a lépe si dokáže uvědomit zkušenosti získané

⁷⁷ KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. s. 68.

⁷⁸ Tamtéž, s. 13.

⁷⁹ Tamtéž, s. 15.

⁸⁰ MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu*. s. 10.

při výkonu praxe, což je nutné pro efektivní způsob učení dle Kolbova modelu učebního cyklu.

3.2.1 Supervize odborné praxe

Je velké množství obecných definic supervize a supervizi lze vymezit např. takto: „*Cílem supervize není kontrola, ani pouhé předávání rad, informací nebo konzultace nad případem či příkazování, jak dál postupovat a jaké zvolit metody. Supervize je zacílena na odborný i osobní rozvoj pracovníků. Jde o specifickou metodu učení v bezpečném prostředí důvěry, která se zaměřuje na podporu pracovníka, vyjasnění případu, vyhodnocení dosavadních postupů a metod, stanovení dalších strategií, odhalení neuvědomovaných souvislostí, pocitů a emocí, jež mohou ovlivňovat práci s klientem. Při supervizním sezení se reflektují jak prožitky a vztahy supervidovaného pracovníka k jeho sociálnímu prostředí (k rodině, dětem, partnerovi, klientovi, sobě samému), tak i prožitky klienta.*“⁸¹ Je to systematická aktivita, řízená a plánovaná tak, aby pracovníkům pomohla vykonávat jejich role efektivněji pomocí předávání a modifikování znalostí, dovedností a postojů.⁸²

Co všechno studentům umožňuje supervize? Rozšiřování vědomostí o lidském vývoji, chování, prostředí a společenských jevech. Supervize umožňuje identifikaci s rolí sociálního pracovníka a pochopení hodnot, které jsou důležité pro sociální práci a jejich odraz v praxi. Napomáhá rozvoji dovedností související s administrativou a profesní zodpovědností. Dále poskytuje pomoc v souladu se standardy organizace. Supervize umožňuje rovněž porozumění lidskému vývoji, chování, potřebám, hodnotám a také normám komunity. Zprostředkovává seznámení a využívání intervenčních metod a technik. Dále napomáhá rozvinout schopnosti studentů pozorovat, samostatně studovat, vyjadřovat se, využívat své schopnosti v terénu a aplikovat poznatky získané ze supervize. Konečně je supervize také propojením teorie a praxe.⁸³ A v neposlední řadě se supervize stává dobou zkušeností, která na začátku profesní kariéry je velkou výhodou, protože se hned od počátku stává součástí pracovního života studenta, posléze zaměstnance.⁸⁴ To bylo obecně k supervizi.

⁸¹ MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu*. s.10.

⁸² Tamtéž, s. 17.

⁸³ Tamtéž, s. 51.

⁸⁴ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-548-2. s. 51.

Pokud vztáhneme supervizi pouze na studenty a jejich odbornou praxi, tak se setkáváme se supervizí v organizacích, kdy student je účasten supervize přímo v zařízení kde vykonává odbornou praxi. Tato účast může být aktivní, sám se stává supervidovaným nebo je jeho úloha čistě pasivní a je tedy pouhým pozorovatelem. Velkou výhodou této formy supervize je určitě možnost dokreslit si celkový obraz o zařízení, o tom co všechno sociální pracovník řeší a úskalí, které tuto práci doprovázejí. Ale všechny tyto klady, které supervize v organizacích studentům poskytuje, jsou utlumeny faktem, že mnoho studentů nemá na odborné praxi příležitost se supervizí v pravém slova smyslu setkat. Častěji se objevuje supervize v organizacích, jako konzultace studenta a sociálního pracovníka na praxi nebo jiného pracovníka dané organizace, ale také to není pravidlem. Proto na sebe tuto roli přejímají školy a stejně, tak jako odborná praxe, tak i supervize odborné praxe je upravena minimálním standardem, který ani na tuto složku praktického vzdělávání nezapomíná.

Supervize ve školách nabízí nepřijatelnější způsob hodnocení a profesní růst jenž doprovází odbornou praxi. Úkolem takového supervizora je hlavně poskytnout studentům čas, prostor a příležitost reflektovat svou vlastní zkušenost a nebo tuto zkušenost najít, správně pojmenovat a určit tím její význam pro další sebevzdělání.⁸⁵ Supervize ve školách má tu výhodu, že studenti se nacházejí v podobných rolích, v podobných situacích a tím si i navzájem mohou poradit a sdílet zkušenosti.

Z ohledem na obsah supervize k odborné praxi je důležité poskytnout dostatek času, aby studenti mohli reflektovat své zkušenosti, proto se ve škole většinou kombinuje individuální supervize se supervizí v malých skupinách. Hlavně v počátečních fázích je výhodnější skupinová supervize, kdy si účastníci sdělují vlastní postřehy, učí se jeden od druhého a navzájem si poskytují podporu.⁸⁶ Zatím, co je konzultant na pracovišti zodpovědný za výsledek jednání studenta s klientem v organizaci, supervizor ve škole se může více soustředit na svou podpůrnou roli vůči studentovi a akceptuje jeho individuální zvláštnosti a potřeby. Supervizor ve škole je odpovědný za proces učení na praxi a dohlíží na uzavření kontaktu studenta s organizací a na řádné rozvíjení a plnění praxe. Z toho plyne jistá míra kontroly ze strany školy, která může podle počtu studentů a častosti supervizních setkání i zcela převládat.

⁸⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody řízení sociální práce*. s. 85.

⁸⁶ NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. s. 24.

Supervize však není pro kontrolu. V supervizi by se mělo hlavně vyčlenit místa pro navození různých témat, ujasnění si svých názorů, pocitů a fantazií. Studenti by měli společně sdílet své zážitky, kriticky přezkoumávat profesionální chyby druhých i nedostatky v organizaci i ve výuce. Při skupinové supervizi má velmi podstatnou funkci právě supervizor, jelikož musí vytvořit prostor pro vyjádření každého člena skupiny. Dále musí volit vhodné metody a řídit strukturovaný proces supervize. Úlohu supervizora ve školách na sebe berou vybraní odborníci, kteří mají zkušenosti v pomáhajících profesích a v práci se skupinou a rovněž dobře navazují kontakt se studenty a dokáží podporovat jejich odborný i osobní růst efektivním a nenásilným způsobem. Některé školy úlohou supervizora pověřují externí spolupracovníky, jiné umožňují trénink v rozvojové supervizi vybraným pedagogům.⁸⁷

3.2.2 Semináře k odborné praxi

„Seminář k odborné praxi je předmět, který probíhá v malé studijní skupině. Jeho obsahem je zejména reflexe a podpora sebereflexe ve vztahu ke zkušenostem z odborné praxe, včetně plnění cílů učení, hodnocení míry naplnění daných cílů a reflexe naplnění individuálních cílů, vedení studujících k rozvoji kritického myšlení a ke schopnosti propojování teorií a praxí v sociální práci.“⁸⁸ Tento seminář pomáhá studentům řešit problémy a otázky, které vznikají při výkonu jejich odborné praxe. Semináře doprovázejí odbornou praxi a snaží se sjednotit zažité zkušenosti, aby studenti měli podobný obsah vzdělání přinesený získaný v praktické podobě.

Seminář k odborné praxi zajišťuje především formální stránku praxe a ve školách se často navzájem prolíná seminář a supervize odborných praxí v rámci jednoho předmětu.

⁸⁷ NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci.* s. 25.

⁸⁸ Tamtéž, s. 84.

ZÁVĚR

Závěrem bych ráda uvedla, že téma praktického vzdělávání na vyšších odborných a vysokých školách oboru sociální práce se mi zdálo již se začátku velmi zajímavé, ale v průběhu získávání informací se stalo ještě poutavější a širším než jsem si původně dokázala představit. Je to i tím, že jsem upustila od pouhého náhledu ze strany sociální práce a použila jsem i zdroje v oblasti psychologie a pedagogiky. Tímto propojením se téma stalo ještě ucelenější. A lépe se podařilo naplnit cíl práce.

Myslím, že se povedlo dostatečně zviditelnit potřebnost až nezbytnost praxe ve vzdělávání a především ve vzdělání sociálních pracovníků, kdy jen teorie k dobrému vykonávání profese nestačí. Stejně jako nestačí pouhá teorie nestačí ani pouhá praxe. Cílem této práce bylo vypíchnout hlavně odbornou praxi a rovnocennost jejího postavení vedle teoretického vzdělávání a především podporu v procesu kvalitního vzdělávání. A o to byl také podnět k napsání této práce. Úmyslem nebylo upřednostnit jedno před druhým, ale ukázat, že až současné spojení obou náhledů na vzdělávání utváří celek, který dokáže ze studentů postupem času formovat nejen sociální pracovníky, ale dobré sociální pracovníky.

Jako velmi důležitou se zde ukázala praktická zkušenost, která podporuje získávání znalostí způsobem, jenž je pro studenta snadno zapamatovatelný. Takže praktické vzdělávání pomáhá studentům k získání a propojení informací, které dokreslují celkovou podobu náplně práce sociálního pracovníka. Toto se samozřejmě posléze projeví v lepším výkonu studenta i v teoretické oblasti. A co mě připadá důležitým přínosem odborné praxe, je že usnadní studentům pozdější nástup do zaměstnání na pozici sociálního pracovníka a díky odborné praxi z něj dříve může udělat plnohodnotného pracovníka, který dokáže poskytnout kvalitní služby, o co jde v první řadě.

Stejně tak jako usnadní praxe nástup do zaměstnání, tak usnadní i průběh. Teď mám na mysli sebepojetí a sebevýchovu, které se při praxi vytvářejí a dávají studentům možnost stát se profesionály ve svém oboru. Toto povolání je velmi náročné a vyžaduje sebevýchovu ve smyslu celoživotního vzdělávání a rovněž vyžaduje určité dovednosti, které mohou studenti získávat prostřednictvím praxe.

Možná ani sami studenti si neuvědomují, jak moc jim odborná praxe může pomáhat a pomáhá při studiu a následném nástupu do tvrdé práce sociálního pracovníka. Mnohdy ani supervize nepomáhá v pravém pojmenování získaných zkušeností, ale pokud studenti si navyknou vidět v každé příležitosti setkat se s realitou sociální práce zkušenost, jsou na dobré cestě odnést si možné maximum a využít je v dalším vzdělávání a posléze v profesi sociálního pracovníka.

Seznam použitých zdrojů:

Monografie

BÄRTLOVÁ, E. *Výcvik sociálních dovedností*. Studijní text pro obor sociální práci. 1. vydání. Fakulta sociálně ekonomická UJER Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-7494.

BLATNÝ, M., PLHÁKOVÁ, A. *Temperament, inteligence, sebepojetí. Nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Tišnov: ALBERT, 2003. ISBN 80-86620-05-0.

FLEISCHMANN, O., HELEŠIC, B., HENZL, J., MATTIOLI, J., LANGOVÁ, M., TRPIŠOVSKÁ, D., VACÍNOVÁ, M., VACÍNOVÁ, T., WEDLICHOVÁ, I. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. In LANGOVÁ, M. *Psychologický přístup k utváření a změně chování* Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem 2006 ISBN 80-7044-769-9.

HARTL, P. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 382-66-99.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 807178303X.

HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: OSMIUM, 1999. ISBN 80-902081-8-5.

HAVRDOVÁ, Z. *Praktická výuka sociální práce – metodické náměty pro tříleté kvalifikační studium. Project of Improving the Word od the Coordination Council for Minimum Standards in Social Work*. Praha 1995.

KAHÁKOVÁ, J. a kol. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci*. Pro studující. 2. vydání. Ostrava: tiskmorava.cz, 2010. ISBN 978-80-7368-468-6.

KOHOUTEK, R. *Osobnost a sebepoznání studentů*. Akademické nakladatelství, s.r.o. Brno, 1998. ISBN 80-7204-087-1.

- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1998.
- KUNEŠ, D. *Sebepoznání. Psychoterapeutické principy a postupy*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-541-7.
- KVĚTENSKÁ, D. *Úvod do sociální práce. Pro pomáhající profese*. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-860-4.
- MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu. Model pro supervizi*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1307-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale*“: Dilemata práce s klienty organizací. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 809-03-0701-9.
- NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií, 2007. ISBN 978-80-7399-343-6.
- NAVRÁTILOVÁ, J. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. Brno 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra sociální politiky a sociální práce. Školitel: prof. PhDr. Libor Musil, Csc.
- ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Studijní texty. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-00-1.
- ŠVIGALOVÁ, D., PEŠATOVÁ, I. *Odborná praxe v sociální práci*. Technická univerzita v Liberci, 2005. ISBN 80-7083-980-5.
- TOKÁROVÁ, A. et al. *Sociálna práca. Kapitoly z ději, teorie a metodiky sociálnem práce* 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity, 2002. ISBN 8096836757.
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073673878.

Internetové zdroje

Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP. [online]. [cit. 24.3.2011].

Dostupné na www: <http://www.asvsp.org/standardy.php#praxe.html>.

Seznam zkratk:

- ASVSP - Asociace vzdělavatelů v sociální práci
- IASSW - Mezinárodní asociace škol sociální práce
- IFSW - Mezinárodní federace sociálních pracovníků

Abstrakt

DOHNALOVÁ, P. *Význam odborné praxe v terciárním vzdělání v oboru sociální práci.* České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Oddělení praxe. Vedoucí práce Mgr. Magdalena Ehrlichová.

Klíčová slova: praxe, sociální práce, praktické vzdělávání, zkušenostní učení, sebevýchova, sebepojetí

Cílem této práce je zmapovat oblast praktického vzdělávání sociálních pracovníků, kterou představuje zejména odborná praxe. V práci se zaměřuji na význam odborné praxe v terciárním vzdělávání a přípravě na profesi sociálního pracovníka. Zároveň porovnávám nároky, jenž jsou kladeny na vzdělávání studentů oboru sociální práce v ČR a v zahraničí. V konečné části se věnuji konkrétním podobám praktického vzdělávání se zaměřením na odbornou praxi na vyšších odborných a vysokých školách.

Abstrakt

DOHNALOVÁ, P. *The importace of professional practice in tertiary education branch of social work*. České Budějovice 2011. Bachelor thesis. The University of South Bohemia in České Budějovice. Theological faculty. Practice. Supervisor: Mgr. Magdalena Ehrlichová.

Key words: practice, social work, practical education, experiential learning, self-education, self-concept

The goal of this work is to explore practical education of social workers which is focused on professional practice. I focus on the importace of professional practice in general education and preparation for the profession of socail workers. I point at demands that are laid on students in the branch of social work in the Czech Republic and abroad.

This work define practical education and demands on this kind of education. In the major part of my work I deal with the main points of professional practice and how students benefit from such education. In the last part you can see how professional practice is dealt with at higher professional schools and universities.